

C

nr. 321

J. Ellerbroek
Blaedwateren

1852.

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

2856 145 8

HET
BLOEDWATEREN

BIJ HET

RUNDVEE

EN DE

DOELMATIGSTE BEHANDELINGSWIJZE,

EENE SPOEDIGE GENEZING VAN HETZELVE.

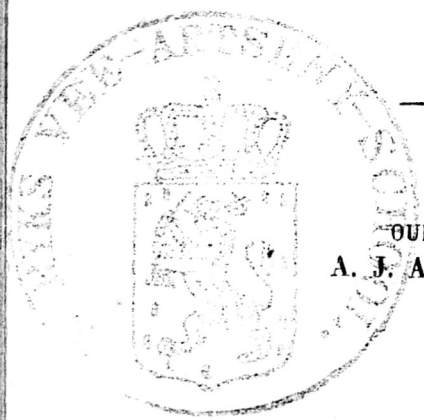
TEN DIENSTE VAN

BEZITTERS VAN RUNDVEE.

DOOR

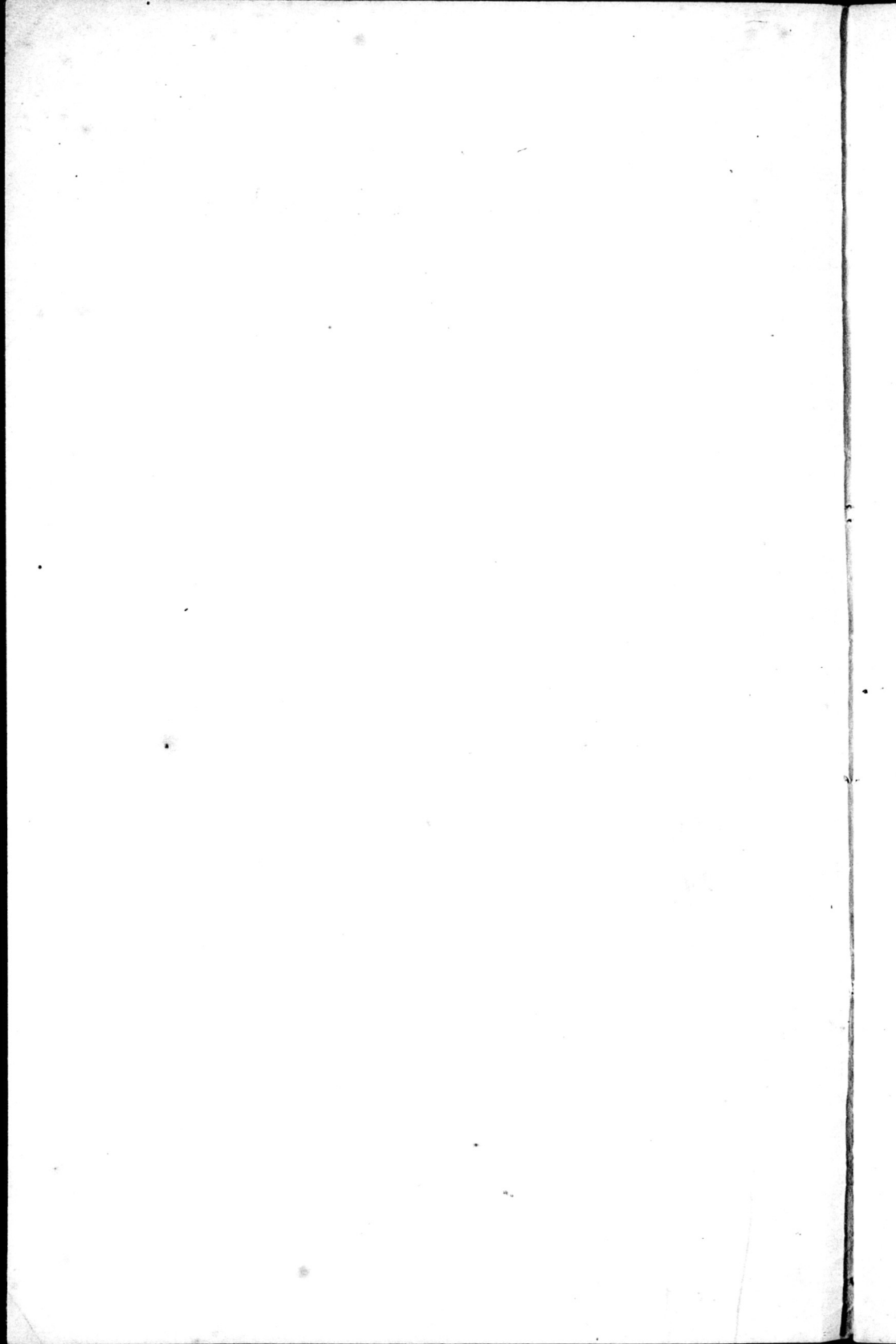
I. ELLERBROCK.

Praktiserend Veearts der Eerste Klasse.

OUDEWATER,
A. J. A. ROLDANUS.

1852.

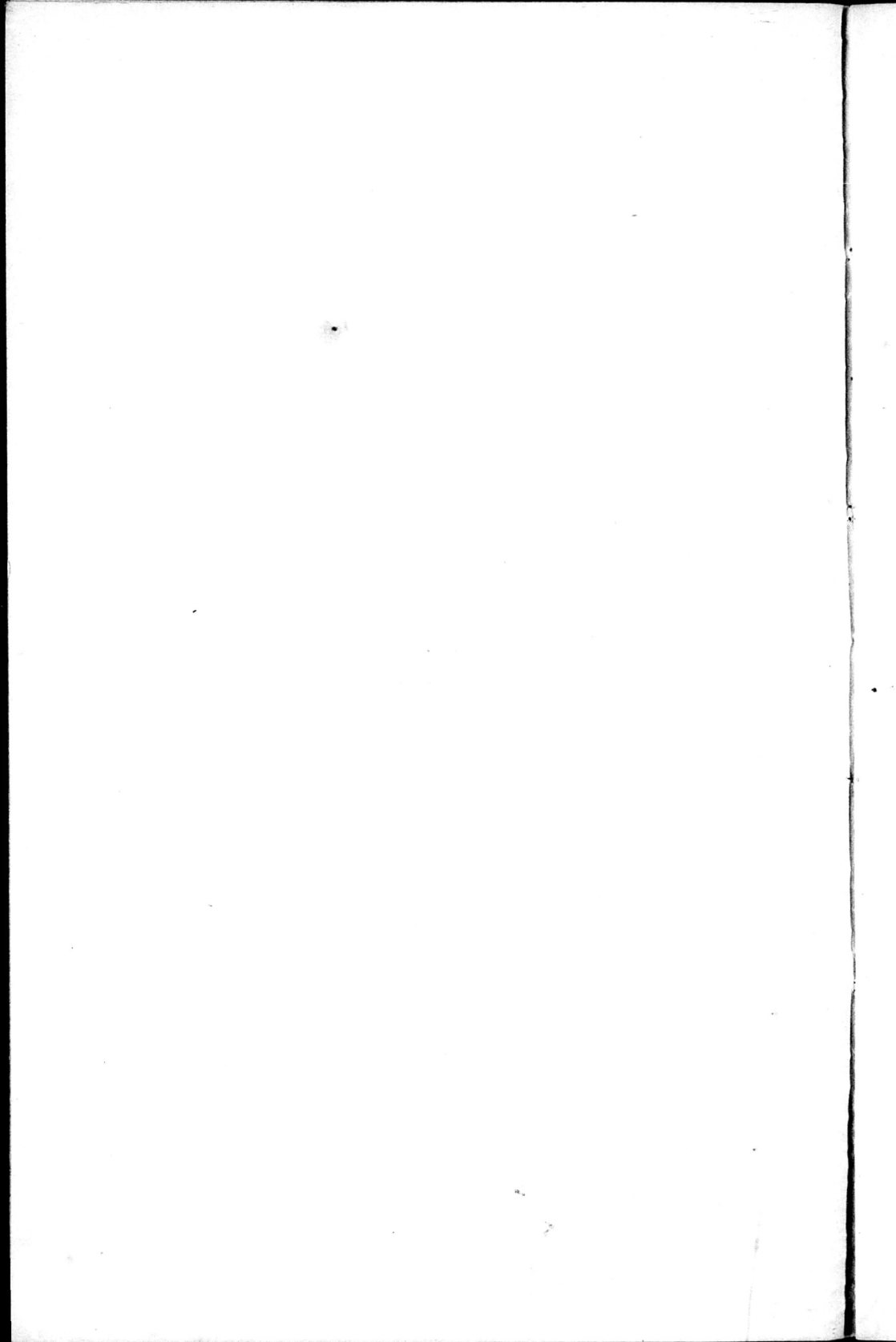

I N H O U D.

	Blz.
Inleiding.	5
Bepaling der ziekte.	6
Verschijselen der ziekte.	6
Het beloop der ziekte.	9
Verschijselen bij gestorven beesten.	10
De oorzaken der ziekte.	10
Voorzegging bij deze ziekte.	13
Behandelingswijze der ziekte.	13

HET BLOEDWATEREN

BIJ HET RUNDVEE.

INLEIDING.

Het onderwerp dezer kleine verhandeling is eene ziekte van het rundvee, welke wel in ieder jaar op onderscheidene plaatsen van ons land heerscht, echter het eene jaar veel erger en kwaadaardiger dan het andere.

Voornamelijk heerscht deze ziekte in zulke oorden, waar het vee op weiden gehouden wordt, welke met jong houtgewas omgeven zijn, en in welke planten wassen, die vele scherpe en pisdrijvende eigenschappen bezitten. Het bloedwateren kan, hoewel het in de meeste gevallen bij eene doelmatige behandelingswijze niet zeer gevaarlijk, en zelfs niet eens moeilijk te genezen is, in sommige enkele jaren echter, onder begunstigende omstandigheden zulk eenen graad van boosaardigheid verkrijgen, dat slechts weinige dieren genezen, maar de meesten het offer derzelve worden, indien men niet bij tijds eene doelmatige behandelingswijze in aanwending brengt.

Sedert jaren hebben wij deze ziekte in elk voorjaar behandeld; dan eens meer goedaardig, dan weer aller kwaadaardigst voorkomende, en wij kunnen de opregte verzekering geven, dat wij dezelve steeds met veel geluk behandeld hebben, doordien de ons toevertrouwde zieken bij de behandelingswijze door ons in het werk gesteld, in zeer korten tijd herstelden. Of wij deze ziekte waardig beschreven hebben, moeten wij aan de beoordeeling van deskundigen overlaten; dat het echter eene getrouwe copij der natuur is, welke vrij van alle sophismen hier staat, kunnen wij met waarheid zeggen; en als zoodanig moge deze verhandeling dan ook worden beoordeeld.

BEPALING DER ZIEKTE.

Het bloedwateren, ook genoemd het roode meer de mie-righeid, het bloedzijken, het roode water; is eene ziekte van het rundvee, welke ten allen tijde van het jaar voorkomt; het meest echter in de maanden Mei en Junij. Somwijlen kan dezelve in deze maanden zoo algemeen heerschen, dat het eene erge plaag voor den veebezitter wordt. In sommige jaren heerscht zij ook wel in andere latere maanden meer algemeen.

De ziekte zelf bestaat in eene ontlasting van pis, welke door bijmenging van bloed in meer of mindere mate rood geverwd is. Dit is dan ook het karakteriserende verschijnsel en zekere kenteeken dezer ziekte.

VERSCIJNSELEN DER ZIEKTE.

In het begin der ziekte wordt de pis zeer dikwerf, echter dan nog onder zijne gewone kleur ontlast; er heeft eene bestendige drang tot wateren plaats; en dit schijnt tevens aan het beest pijn te veroorzaken, het geschiedt onder eene pijn-

lijke persende houding; drukt men op de lendenen, dan geeft het beest pijn te kennen; de ontlaste pis wordt door het bijgemengde bloed, hetwelk gedurig meer en meer in hoeveelheid toeneemt, steeds meer rood geverwd, tot dat zij er ten laatsten geheel donkerrood, bloedrood uitziet; en alsdan is de ontlasting derzelve met werkelijk hevige pijnen voor het beest verbonden; echter nemen de beesten in dezen ergen graad der ziekte onder het wateren niet meer den eigenaardigen stand en houding aan, zij krommen den rug slechts weinig, maar brengen de beenen dicht bij elkander onder het lijf.

De pis wordt met eene zeer dunne straal stootsgewijze, menigvuldig, onder korte tusschenpozen ontlast; na het wateren blijven de beesten meestentijds met in de hoogte gehouden staart en den rug iets gekromd, een langeren tijd als zulks gewoonlijk geschiedt, staan. De ontlaste hoeveelheid der pis is intusschen niet altoos buitengewoon vermeerderd.

In het begin der ziekte zijn alle verrigtingen van het lichaam nog regelmatig; het beest schijnt zelfs in het geheel niet ziek; want het eet en drinkt als naar gewoonte; het herkaauwen geschiedt behoorlijk op zijnen gewonen tijd, en wordt regelmatig voortgezet; het beest blijft met het overige vee medeloopen; het haar is glanzig, enz.; in enkele gevallen is slechts de ontlaste mest harder, en meer schimmende als gewoonlijk; bij sommige beesten heeft er een doorloop plaats.

In den bloedsomloop is in het begin der ziekte bij de meeste zieken slechts eene geringe, dikwijls naauwelijks voelbare verandering waar te nemen; het getal der polsslagen is ook trouwens doorgaans slechts om weinige slagen vermeerderd.

Bij toenemende ziekte wordt het eten flauwer, het beest herkaauwt nog wel, maar toch niet zoo als het gewoon is; en zulks wordt hoe langer hoe zeldzamer; het houdt zich van de overige beesten in de weide verwijderd; het wordt minder vrolijk; de oogen zijn niet meer zoo klaar en helder, maar

worden hoe langer hoe flauwer en wateriger; de ooren, hoornen en beenen zijn dan eens koud, dan weer heet aan te voelen. In korten tijd vergezelt zich een koortsachtige toestand bij deze verschijnselen; het beest rilt en beeft; het haar verliest zijnen glans, het wordt ruw en overeindstaande, voornamelijk op de lendenen en het kruis; dan eens voelt men over het geheele ligchaam eene brandende hitte, dan weer is het overal koud aan te voelen.

Bij de melkkoeijen gaat de melk hoe langer hoe meer weg; en niet zelden is dezelve met bloed vermengd. De ademhaling wordt sneller, de flanken slaan heviger en schielijker; het beest vangt aan te steunen; het blijft langer en meer liggen; de ontlaste pis wordt hoe langer hoe meer rood geverwd; en het beest gevoelt bij het wateren hoe langer hoe meer pijn.

Heeft de ziekte reeds 4 of 5 dagen geduurd, dan wordt bij een toenemen van dezelve, de ontlaste pis geheel bloedrood gekleurd; den pols kan men sneller en sterker voelen slaan, en ook de hartslag begint hoe langer hoe sneller en harder te kloppen; de mond wordt heet; het slijmvlies van denzelfden wordt droog; de neus, welke tot hiertoe nog vochtig gebleven is, wordt eveneens droog; het eten en herkaauwen houdt geheel op; de ooren, hoornen en beenen laten zich hoe langer hoe meer aanhoudend koud aanvoelen; het gaan wordt voor het lijdende beest hoe langer hoe moeilijker, het blijft daarom ook bestendig steunende, en met op de ribben teruggebogen hoofd liggen; de ademhaling wordt hoe langer hoe moeilijker en benaauwder, en het beest sterft ten laatsten aan uitputting van krachten.

Bij beginnende beterschap, (meestal nadat de ziekte 4 of 5 dagen geduurd heeft,) wordt de pis weer hoe langer hoe helderder, en de ontlaste hoeveelheid geringer; het beest verkrijgt weer eene vermeerderde en verbeterde eetlust; het herkaauwen begint weer te geschieden, en wordt hoe langer hoe regelmatig; het haar verliest zijne ruwheid, wordt weer glanzig; ooren, hoornen en beenen laten zich weer

aanhoudend warm aanvoelen; de melk komt weer in vermeerderde hoeveelheid terug; het beest blijft meer en langer staan en gaan; het begint weer met de overige gezonde beesten in de weide op en neer te loopen, en wordt allengs weer geheel en al gezond.

In sommige gevallen worden al deze ziekteverschijnselen eveneens wel minder, maar er ontstaat eene verstopping, welke als men niet bij tijds hiertegen iets heeft ingegeven, meestal zoo erg wordt, dat het beest daaraan sterft. Somwijlen vergezelt zich bij het eenvoudige bloedwateren het zoogenaamde ruggebloed, (eigenlijk het miltvuur,) en in zoodanige gevallen is het gevaar voor het aangetaste beest zeer groot.

HET BELOOP DER ZIEKTE.

De duur der ziekte bepaalt zich in den regel van 3 tot 8 dagen. Bij vele aangetaste beesten, maar voornamelijk bij dezulke, waar in het geheel geene afwijkende verandering in het stelsel der bloedvaten en in de overige lichaamsverrigtingen waar te nemen is, en de ziekteverschijnselen zich bepalen tot de bijmenging van bloed bij de onlaste pis, vangt de pis alreeds op den 4den dag aan helderder te worden, en verliest met den 6den dag zijne roode, bloedige kleur geheel en al.

Bij zulke zieken daarentegen, waarbij de irritatie in de bloedvaten buitengewoon groot is, en zich uit de overige veringtingen op een meer algemeen lijden laat besluiten, komt eene in het oog vallende zwakte hoe langer hoe duidelijker te voorschijn, en er is alsdan ook altijd grooter gevaar voor het leven van het beest. De ondervinding heeft geleerd, dat indien er met het helder worden der pis niet ook gelijktijdig eene algemeene beterschap wordt waargenomen, zulks altijd voor een zeer kwaad verschijnsel te houden is; bijzonder nog, als de zieken hierbij meer aanhoudend en langer blij-

ven liggen en niet ligt, zelfs niet door toespraak, of slaan tot opstaan te bewegen zijn.

Kenteekenen van eenen zekeren dood zijn intusschen: eene vermindering van de natuurlijke warmte van het geheele ligchaam, maar voornamelijk van den mond, het kruis en de lendenen; eene groote bleekheid van de zichtbare slijmvliezen; voornamelijk van mond, neus en oogen, en opvallende droogheid derzelve; het geheel en al ophouden van de gewoonte der beesten, van zich den neus te lekken. De ontlaste pis welke nog eenigen tijd de bloedige roode kleur behoudt, wordt ten laatsten hoe langer hoe meer oranjekleurig geleverd, en vertoont, indien men den straal bij het wateren tegen het licht ziet deze oranje kleur met eene duidelijke schakeering van verschillende andere kleuren; (voornamelijk kan men blaauwrood met oranje vermengd duidelijk onderscheiden.) Dit kleurenspeel der pis bij het ontlasten derzelve, hebben wij niet anders dan alleen bij zulke dieren waargenomen, bij welke alle hulp te vergeefs was, en die dan ook steeds slechts weinige uren later den dood ten offer vielen. Komt bij deze teekenen nu nog eene geheele gevoelloosheid en algemeene stompzinnigheid, als wanneer het lijdende beest strak met doffe, zonder glans zijnde en in hare holtent teruggetrokken oogen voor zich neer ziet, gelijktijdig voor, dan maakt de dood spoedig een einde aan het lijden. De beesten storten alsdan plotselings op eens in elkander, en sterven spoedig onder eenige meer of minder hevige kramp trekkingen; waarbij zij de achterbeenen herhaaldelijk krampachtig uitstrekken, en den mond openen als of zij naar lucht snakken; dikwijls laat zich hierbij een doordringend, schel en fluitend geluid hooren.

VERSCIJNSELEN BIJ GESTORVEN BEESTEN.

Bij de lijkopening vindt men de nieren ontstoken, donker bruin of zwart van kleur, en door het vuur aangedaan; de

blaas is doorgaans ledig; somwijlen intusschen is zij met een bloedig vocht gevuld.

DE OORZAKEN DER ZIEKTE.

De oorzaken, welke tot het ontstaan van het bloedwateren aanleiding geven, liggen uitsluitend in het genot van schadelijke stoffen op de weide, en voornamelijk ontstaat de ziekte, (zoo als reeds in de inleiding is aangegeven) bij die beesten, welke op weiden gehouden worden, welke met jong houtgewas omgeven zijn, en op welke planten groeijen, welke scherpe en sterke pisdrijvende eigenschappen bezitten.

Er heerscht over het algemeen genomen tot nu toe nog zeer weinig zekerheid welke planten juist en bepaaldelijk het bloedwateren veroorzaken; als zij door de beesten genoten worden.

Voornamelijk echter worden hiermede de volgende beschuldigd: de wilde rosmarin (*liidum palustre*); de hahnenvoetsoorten (*ranunculus flamula*, *ranunculus acris* enz.); de wouddruif (*clematis erecta*); de tijdlooze (*colchicum automnale*); de anemonen; de ganzevoet; onderscheidene soorten van *equisetum*; van de *carexen*; de distel- en *juncas*, de beemstruiken (*gerista italica* en *tinctoria*); de wolfsmelk (*euphorbium*); het groene aardbeziënkruid (*frugaria fescua*); het heer-moes; het schierlingskruid; de wilde kervel; zuring en meer anderen.

Het meeste intusschen, en volgens onze eigene ondervinding ook met grooter regt, worden sommige houtsoorten beschuldigd, als meer bepaaldelijk deze ziekte te veroorzaken; en deze zijn: de jonge knoppen, jonge takjes en nieuwe spruiten van eikenhout, dennen, populieren, esch- en elzenboomen en de witdoorn; welke door het vee in het voorjaar gegeten worden; om en bij de weide, op welke het vee loopt staande, kunnen zij ligt door hetzelfde bereikt worden; bovendien worden dezelve door het vee zeer gaarne gegeten.

Zulke jonge spruiten en jong houtgewas bezit vele harsach-

tige, terpentijnachtige en scherpe stoffen; en juistdoor de hierdoor verkregen eigenschappen van sterk pisdrijvend te zijn, werken zij nadeelig op de pisafscheidingswerktuigen, als zij in grootere hoeveelheid genoten worden; want dezelve worden bij het rijkelijk genot van dergelijke jonge knoppen, takjes en spruiten, ras tot eene buitengewoon vermeerderde pisafscheiding aangezet; hierdoor ontstaat een grooter toevloed van bloed naar de nieren; deze worden dan door de noodzakelijk hier na ontstaande overprikkeling verzwakt, en hierdoor in hare gewone verrigtingen gestoord, en belet om op eene behoorlijke en regelmatige wijze uit de al te groote menigte van toestroomend bloed de pis te kunnen afzonderen; het zoo overvloedig toestroomende bloed moet derhalve daarentegen alsnu grootendeels onveranderd door de nieren en de pisleiders in de blaas komen, of gedreven worden, en wordt uit deze weer ontlast. Door zoodanigen buitengewonen aandrang van bloed naar de nieren, wordt alsdan door de ontstaande overprikkeling een ontstekingsstoestand in de nieren veroorzaakt, welke indien men niet spoedig zoodanigen buitengewonen toevloed van bloed doet ophouden, zoodanig verergert, dat dezelve ten laatste in het vuur overgaat, en hierdoor (als het onmiddelijk gevolg daarvan) den dood der lijdende beesten veroorzaakt.

De ondervinding heeft bewezen, dat het bloedwateren voornamelijk in de maanden Mei en Junij meer algemeen heerschende is, en zijn niet juist in dezen tijd deze jonge knopjes, takjes en spruiten uit het eikenhout, de dennen enz. welke rondom de weide staan, pas eerst uitgeschoten en bezitten zij niet ook juist dan hunne sterkste scherpte en pisdrijvende eigenschap. Zoo jong zijn deze spruiten nog niet hard, en worden bijzonder gaarne en veelvuldig door het vee gegeten. Later in den zomer worden dezespruiten harder, en dan ook minder door het vee genuttigd; waarom dan ook deze ziekte na de maand Junij, en later in den zomer, veel minder en zeldzamer wordt waargenomen; en zich alsdan ook doorgaans slechts bij zeer enkele gevallen bepaalt.

Behalve het genot van deze hartsachtige enz. spruiten, welke eene bewezene sterk pisdrijvende eigenschap bezitten, is het hoogst waarschijnlijk, dat sommige insekten, vliegen of kevers, als: de spaansche vlieg en de kevers, welke zich in de weide op, en onder het gras bevinden, en met hetzelfde door de beesten gegeten worden, het ontstaan dezer ziekte zoo niet werkelijk veroorzaken, echter zeer bevorderen.

Zijn daarenboven de weiden laag gelegen, de gronden moerassig, en het daarop wassende gras zuur en scherp, dan zal deze ziekte ook des te eerder, en meer menigvuldig ontstaan.

VOORZEGGING BIJ DEZE ZIEKTE.

In het begin der ziekte, en zoo lang het aangetaste beest nog behoorlijk eet en herkaauwt, is de genezing ligt en spoedig. Heeft dezelve echter reeds enkele dagen geduurd, en is dezelve schielijk toegenomen; heeft het eten en herkaauwen geheel en al opgehouden, dan is de genezing meer twijfelachtig, doorgaans echter niet hoopeloos. In den hoogsten trap der ziekte, en nog meer als zich het ruggebloed (miltvuur) bij hetzelfde tevens geopenbaard heeft, is intusschen het leven van het aangetaste beest steeds in groot gevaar.

BEHANDELINGSWIJZE DER ZIEKTE.

Er is wel geene ziekte onder het rundvee, tegen welke niet zoo oneindig vele, en grootendeels ook tegenstrijdige middelen zijn aangewend. Zelfs speelt op menige plaats van ons land de sympathie daarbij eene hoofdrol.

Onze behandeling en geneeswijze is geheel eenvoudig, veroorzaakt slechts weinige kosten, en daarenboven heeft dezelve zich gedurende vele jaren bij een buitengewoon groot aantal patienten ten alle tijde, als zeer doelmatig, en spoedig

naar het gewenschte doeleinde voerende; namelijk de volkomene spoedige genezing uitgewezen.

Is een beest door deze ziekte aangetast, dan laten wij hetzelfde — (echter slechts in geval de pols hard en sneller dan gewoonlijk slaat, als de hartslag slechts alleen in de diepte te voelen is; als men eene groote hitte over het geheele ligchaam kan waarnemen; als de ademhaling schielijker, korter, en het slaan met de flanken heviger is;) — eene genoegzame hoeveelheid bloed af; berekend naar den ouderdom, grootte enz., van het lijdende beest; en herhalen dezelve, als het noodig is.

Wij leggen eenen, met koud water nat gemaakten zak op de lendenen, en laten denzelfden zeer dikwijls met koud water weer op nieuw bevochtigen.

Wij zetten dagelijks 3 tot 4 keeren herhaald een klisteer, en wel eenvoudig van koud water, als de mestafgang te voeren moeilijk was; mogt echter de ontlaste mest hard en glanzig zijn, dan bereiden wij tot het klisteeeren een mengsel van warm water, waarbij wij eenige fijn geschaafde witte zeep, en een weinig olie bijvoegen. Inwendig geven wij den loodsuiker, en wel doorgaans volgender wijze:

Neem: Loodsuiker 3 i.
 Poeder van tormentilwortel.
 — — — gentiaanwortel.
 van ieder $\frac{2}{3}$ β.
 Met een mengsel zoete melk
 worde dit in eens ingegeven.

Deze drank geven wij driemaal daags, en wel 's morgens, 's middags en 's avonds. In de tusschentijden geven wij aan het beest meerdere flesschen vol van een afkooksel van lijnzaadneel, of van havergort.

Bij zeer zware en groote beesten voegen wij wel eens $\frac{1}{2}$ drachme gepoederden aluin bij de opgegevene medicijnen. Komt de ziekte later in den zomer voor, dan voegen wij

in de meeste gevallen tevens $\frac{1}{4}$ drachme campher bij elken drank.

Zoude de ziekte reeds twee volle dagen geduurd hebben, dan leggen wij geen natten zak op de lendenen, maar wrijven alsdan den rug en de lendenen herhaaldelijk met een mengsel van terpentijnolie en spiekolie, van ieder een ons, en amonia liquid. een half ons, en wel zoo sterk, nadrukkelijk en aanhoudend in, dat men door het intrekken van den rug door het beest gewaar wordt, dat het voor zoodanige inwrijving gevoelig is.

Nog eens moeten wij hier nog bijzonder doen opmerken, dat de aderlating slechts en alleen dan mag voorgenomen worden, als zich de opgegeven verschijnselen te kennen geven; want men zoude de zieken aan eenen zekeren dood overleveren, indien men onder alle omstandigheden, en in alle voorkomende gevallen, en zonder eenige onderscheiding te maken (zoo als zulks geheel verkeerdelijk nog wel in sommige handboeken over de ziekten van het vee wordt aangeraden) eene aderlating zoude doen.

Mogt men bij deze behandelingswijze niet reeds met den 4den of hoogstens 5den dag dat de ziekte geduurd heeft, eene in het oog vallende beterschap bespeuren, dan kan men den 5den dag de bovengenoemde medicijnen nog eens toedienen, hetwelk zich dan in den regel als zeer heilzaam zal uitwijzen.

Voor het overige is het een volstrekt vereischte, dat de leefregel, de dieet de genezing ondersteune; en men zoude zijn doel steeds missen, als men de hier nader aan te geven voorschriften niet met alle gestrengheid navolgde.

Zoodra men namelijk aan het eene of andere beest de ziekte gewaar wordt, dan neemt men het onmiddelijk uit de weide, brengt het op den stal, voorziet hetzelfde rijkelijk met legstroo, bedekt het met kleeden en laat het op den stal in ongestoorde rust tot na zijne volkomene genezing (na 8 of 14 dagen) verblijven.

Groen voeder, (welke het ook zij,) gras, of klaver, of an-

der, moet staandsvoets, en onmiddelijk door droog voeder verwisseld worden; in plaats daarvan geve men aan het beest: klaverhooi, of ander gewoon en goed hooi. Onder het gewone drinkwater late men rogge- of garstenmeel, of klein gestoten lijnkoek mengen. In den regel hebben de zieken grooten dorst, en drinken veel; men late hen steeds zoo veel drinken, als zij lusten; zelfs is het zeer heilzaam, indien men hun groote hoeveelheden van deze meeldranken kan bijbrengen; zij blijven alsdan beter bij krachten, en doorstaan dan ook veel ligter de ziekte.

In verre weg in de allermeeste gevallen komt men met deze behandelingswijze tot het gewenschte doel, en wordt dezelve met het beste gevolg bekroond.

